

Konserwatywna wizja świata

Elementy myśli konserwatywnej dotyczące stosunków międzynarodowych w programach głównych rosyjskich partii politycznych w 2006 roku

Myśl polityczna to, najogólniej rzecz ujmując, pewien zestaw poglądów politycznych, ale też i związanych z nimi koncepcji gospodarczych i społecznych, który oferuje wyjaśnienia dotyczące pożądanego stanu instytucji politycznych, społecznych i gospodarczych, polityk prowadzonych przez państwo, a także komentarze na temat rzeczywistości, zarówno w kontekście oceny stanu rzeczy, jak też i z punktu widzenia pożądanego stanu przestrzeni politycznej społecznej i gospodarczej oraz, oczywiście, stosunków międzynarodowych.

Jednym z zasadniczych nurtów myśli politycznej jest konserwatyzm, który pojawił się na przełomie XVIII i XIX wieku jako opozycja do gwałtownych zmian zapoczątkowanych przez rewolucję francuską. Najogólniej pierwsi konserwatyści nawoływali do przeciwstawienia się transformacji społecznej, politycznej i gospodarczej oraz do powrotu do stanu rzeczy sprzed rewolucji. Obszernie argumentowali, że stan ten był lepszy od zaistniałej anarchii i degradacji tradycyjnych instytucji, począwszy od religii i państwa, na rodzinie skończywszy. Od tego czasu konserwatyzm znacząco ewoluował, pojawiły się w nim różnorodne nurty, takie jak np. konserwatyzm ewolucyjny, konserwatyzm narodowy, tradycjonalizm czy też, bardziej współcześnie, neokonserwatyzm. Do nurtu tego odwołują się liczne partie i ruchy polityczne, należy jednak pamiętać, że mogą być one od siebie dość odległe ideowo, w szczególności w detalach. Na przykład konserwatyzm narodowy i konserwatyzm liberalny mogą mieć znacząco odmienną wizję państwa oraz jego roli ekonomicznej.

Idąc głębiej śladem konserwatyzmu, dostrzegamy, że poszczególne elementy zawarte w rozlicznych nurtach idei konserwatywnej znaleźć możemy w programach bardzo różnych współczesnych ugrupowań politycznych, nie tylko tych, które mają konserwatyzm w nazwie. Tak bowiem często się dzieje, że politycy, tworząc i nazywając swoje partie, stosują swego rodzaju chwyt marketingowy, starając się dotrzeć do elektoratu poprzez nazwę, którą postrzegają jako atrakcyjną i adaptując programy do warunków oraz bieżących interesów, zaś niekoniecznie dbają o zgodność ideologiczną z modelowymi przykładami myśli politycznej danego nurtu. Z takim zjawiskiem *notabene* mamy do czynienia w Polsce, kiedy partie polityczne odwołujące się np. do myśli konserwatywnej częstokroć mają poglądy zupełnie nieprzystające do jej ducha i litery.

Podobnie jest oczywiście w Rosji – wiele partii politycznych głosi idee, które częściowo odpowiadają treścią konserwatyzmowi, ale bez jednoznacznego odwołania się do niego. Tematem niniejszej pracy jest właśnie prześledzenie tych okrucich myśli konserwatywnej w programach rosyjskich partii politycznych w takim zakresie, w jakim odnoszą się one do stosunków międzynarodowych. Takie przedmiotowe zawężenie tematyki jest stosowne i potrzebne, ponieważ, po pierwsze, ramy pracy nie pozwalają na całościową analizę, a po drugie, autor jest specjalistą w zakresie stosunków międzynarodowych, a zatem taka tematyka leży najbliżej jego kompetencji. Wypada dodać także i to zastrzeżenie, że praca dotyczy programów rosyjskich partii politycznych przedstawianych przed wyborami parlamentarnymi, które odbyły się w 2007 roku, i wobec tego opiera się na podstawowych dokumentach programowych głównych partii politycznych tego okresu. Te źródła powinny w zupełności wystarczyć do odtworzenia tego, na czym nam zależy, czyli najbardziej ogólnej oceny, na ile poglądy interesujących nas partii związane z problematyką międzynarodową odpowiadają głównym założeniom konserwatyizmu.

W dalszym ciągu pracy przedstawimy zatem najpierw, w wielkim uproszczeniu, te elementy dorobku myśli konserwatywnej, które odnoszą się do stosunków międzynarodowych. Ma to służyć stworzeniu układu odniesienia, na podstawie którego analizować będziemy następnie konkretne programy poszczególnych partii politycznych. Jak wspomniano, przedmiotem naszych rozważań będą główne partie zasiadające w parlamencie przed wyborami 2007 roku i przygotowujące się do tych wyborów: Jedna Rosja, Liberalno-Demokratyczna Partia Rosji (LDPR), Blok Rodina i Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej (KPRF). Pokusimy się także o ogólną ocenę programu polityki zagranicznej rosyjskiej sceny politycznej w 2006 roku i jej relacji do myśli konserwatywnej.

1. Myśl konserwatywna a stosunki międzynarodowe

Idea konserwatywna zrodziła się w Europie jako opozycja do oświeceniowego progresywnego indywidualizmu. Ponieważ ów indywidualizm miał także konsekwencje w odniesieniu do percepcji świata i stosunków międzynarodowych, i konserwatyzm musiał mieć takie konotacje. Obecnie klasyczna doktryna konserwatywna jest uzupełniana przez główne nurty ją różnicujące, takie jak neokonserwatyzm, konserwatywny liberalizm i narodowy konserwatyzm. Każdy z nich inaczej odnosi się do pewnych zasadniczych kwestii związanych ze stosunkami międzynarodowymi.

W stosunkach międzynarodowych konserwatyzm to przede wszystkim podejście, które – niekoniecznie ściśle – nazwiemy realistycznym, co ma główny sens w tym, że wychodzi z postulatu przeciwstawienia się nierealistycznym, idealistycznym, utopijnym wizjom świata. Ten element konserwatywnej myśli, który zwraca uwagę na zło i egoizm tkwiące w człowieku, implikuje odcięcie się od oświeceniowej koncepcji, że człowiek jest miarą wszechrzeczy także w stosunkach międzynarodowych i że winny one być kształtowane tak, aby realizowały naturalną potrzebę i prawo człowieka do ekspresji. Przeciwnie, konserwatyzm uważa, że takie stawianie

rzeczy doprowadzi raczej do anarchii i zaostrzy stosunki międzynarodowe, kiedy zło i egoizm tkwiące w ludziach wyjdą na powierzchnię i zaczną rządzić przestrzenią międzynarodową. Należy zatem przeciwstawiać się idealizmowi, tym bardziej że bywa on wykorzystywany jako przykrywką do działań zaborczych (*vide* późniejszy idealizm radziecki jako eksportowa wersja komunizmu sprzedawana na Zachodzie). To klasyczny konserwatyzm, który skutkuje przede wszystkim ostrą walką z postępowymi poglądami, socjalistami, liberałami itd. – także w stosunkach międzynarodowych. Jego implementacja będzie oznaczała także powstawanie napięć pomiędzy państwami konserwatywnymi a liberalnymi, socjalistycznymi czy rewolucyjnymi (*vide* sytuacja międzynarodowa po rewolucji francuskiej). Konserwatyzm stoi także za propozycją odgórnego kontrolowania stosunków międzynarodowych (np. w formie Koncertu Mocarstw) i niedopuszczania do ich nadmiernie swobodnego rozwoju. Idea mocarstwowości, czyli tworzenia warunków przewagi w stosunkach międzynarodowych, ma także odbicie w myśli konserwatywnej. Ogólnie konserwatyizm jest mniej kooperatywny, a bardziej podejrzliwy i większą wagę przykładą do siły w różnych formach.

Nowoczesny konserwatyzm liberalny (akcentujący wolność, własność, sprawiedliwość), choć zasadniczo zgadza się z zarysowaną oceną przestrzeni międzynarodowej, nie jest już jednak tak agresywny jak pierwotne wersje. Nauczył się już współżyć z innymi koncepcjami, choć nie znaczy to, że się im poddaje. Akceptuje ponadto wolny rynek jako ważny element wolności człowieka, czego znaczne konsekwencje odnoszą się i do stosunków międzynarodowych. Oznacza to bowiem walkę z wszelkimi ograniczeniami wolności i własności. Regulacje ograniczające obrót, także międzynarodowy, są głównym przedmiotem ataku, konserwatyizm liberalny opowiada się za międzynarodową wolną grą rynkową, przeciwko nadmiarowi uregulowań ją ograniczających, od ceł, kontyngentów i subwencji, po ograniczenia techniczne, ekologiczne, a nawet sanitarne. Nie ma już tutaj tak zdecydowanego postulatu odgórnego kontrolowania stosunków międzynarodowych, choć z wielką ostrożnością konserwatyizm w tej formie odnosi się do takich idei, jak bezpieczeństwo zbiorowe, stawiając raczej na realne sojusze i siłę militarną oraz gospodarczą jako podstawowe gwarancje bezpieczeństwa i skutecznej polityki.

Poglądy powyższe nie wykluczają integracji gospodarczej, ale pod warunkiem, że służy ona wolności obrotu, a nie jego ograniczaniu. Konserwatyizm liberalny akcentuje także w stosunkach międzynarodowych wartości, takie jak klasycznie ujęte prawa człowieka czy demokracja reprezentacyjna, które służyć mają wolności i sprawiedliwości, lecz sprzeciwia się rozprzestrzenianiu wartości o charakterze leseferycznym sugerujących, że stosunki międzynarodowe, podobnie jak dziedzina wewnętrzna, mają służyć wyłącznie realizacji egoistycznych celów indywidualnych. Wartości w stosunkach międzynarodowych szczególnie podkreśla amerykański nurt neokonserwatywny, będący pewną odmianą konserwatyizmu liberalnego. Realizacja jego postulatów w tym zakresie przyczynia się do ideologizacji polityki zagranicznej i wprowadzenia do niej podstawowych wartości jako konkretnych celów do bieżącej realizacji.

Z kolei narodowy konserwatyzm skupia się w analizie stosunków międzynarodowych, głównie na percepcji zagrożeń dla odrębności narodowej i będzie je zdecydowanie podkreślał. Wręcz szukał będzie podejrzliwie, kto i gdzie zagraża tym narodowym wartościom (tradycji i tożsamości – stawianym za zasadnicze ideały działań politycznych) i ich obronie będzie przede wszystkim poświęcał swą uwagę także w stosunkach międzynarodowych. Ważnym postulatem jest także dążenie do maksymalizacji międzynarodowego statusu państwa, nawet jeśli miałyby się to odbywać kosztem innych państw i oznaczać wejście z nimi w konflikt. Z wszystkich wersji konserwatyizmu ten będzie miał najmniejszą skłonność do akceptacji kooperatywnej wizji stosunków międzynarodowych.

2. Jedna Rosja

W swoim programie z 20 września 2003 partia formułuje następujące zasadnicze priorytety polityki zagranicznej:

- dobrosąsiedzkie stosunki ze wszystkimi krajami WNP,
- stworzenie międzynarodowego „systemu antyterrorystycznego” (режима антитеррора),
- optymalizacja polityki migracyjnej, ułatwienie repatriacji,
- wejście Rosji do strefy Schengen i
- podtrzymanie przyjaznych stosunków z USA¹ [tłum. M.C.].

Próbując znaleźć w bardziej szczegółowych zapisach elementy konserwatywne, dostrzegamy w pierwszej kolejności odniesienie postulowanego statusu międzynarodowego Rosji do jej tradycji. Takie osadzanie ideologii państwowych w przeszłości jest wyraźną cechą konserwatyizmu. W programie czytamy zatem:

Historyczne związki Rosji z jej najbliższymi sąsiadami są bardzo trwałe i mają bardzo głębokie korzenie historyczne. Nie można dopuścić do ich rozerwania z powodu koniunktury politycznej i dla interesów sił zewnętrznych i jednostek² [tłum. M.C.].

Inaczej mówiąc, politykę zagraniczną i miejsce Rosji w świecie określa w znacznej mierze jej przeszłość, która determinuje teraźniejszość. Jedna Rosja zwraca wyraźnie uwagę na tę determinantę i podkreśla, że należy się nią posługiwać. Wymieniając zaś główne cele polityki zagranicznej, program Jednej Rosji wskazuje więc na państwa Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) jako tradycyjny (choć także i z innych przyczyn) i główny obszar zainteresowania, ale traktuje ją raczej jako tradycyjnie ujętą strefę wpływów, zdeterminowaną w dużej mierze historycznie.

W tym miejscu trzeba zwrócić uwagę nie tylko na to, co w programie jest, ale także na to, czego nie ma. Nie ma zatem w zasadzie w ogóle integracji, choć tak mocno

¹ Предвыборная программа Политической партии „Единая Россия”, Утверждена 20 сентября 2003 года на III Съезде Всероссийской политической партии „Единство и Отечество” – „Единая Россия”, www.edinros.ru (23.11.2006).

² *Ibidem*.

podkreśla się związki z sąsiadami. We współczesnym świecie integracja jest jednym z ważnych zjawisk, polegającym na wspólnym działaniu państw, które, wypracowując kompromis, dochodzą do wspólnego działania dla wspólnych korzyści. Wydaje się, że doktryna Jednej Rosji jest w stosunku do tego całkowicie nieprzyjazna, ponieważ nie wspomina wiele nawet o integracji w ramach WNP, będącej w końcu w deklaracjach sferą największego zainteresowania. To element myślenia konserwatywnego, ponieważ integracja oznacza m.in. pewne zaufanie w stosunku do partnera i zgodę na tworzenie współzależności, które uważa się za pożądane. Konserwatyści jednak boją się takiego zaufania i zwiększania zakresu współzależności, nieufnie podchodząc do zbyt głębokiej współpracy międzynarodowej, szczególnie tej, która sięga głębiej niż tradycyjna współpraca wojskowo-polityczna czy ewentualnie gospodarcza (wystarczy spojrzeć na opór konserwatystów angielskich przed nadmierną integracją w ramach Unii Europejskiej (UE)).

Jednak Jedna Rosja nie odżegnuje się całkowicie od współpracy międzynarodowej, ale chce ją realizować wybiórczo, czyli tylko tam, gdzie Rosji to będzie odpowiadać. To też można uznać za typowo konserwatywny dystans i brak zaufania, ponieważ nie daje się pola do kompromisu, do wzajemnych ustępstw, które są osią liberalnych tendencji w stosunkach międzynarodowych. Oprócz współpracy w ramach WNP (ale bez słowa „integracja”) program Jednej Rosji wspomina więc tylko o chęci wejścia do strefy Schengen, postrzegając to jako ewidentnie korzystne i nieprzysparzające strat, natomiast nie ma mowy o jakichkolwiek innych elementach wielostronnej współpracy europejskiej. Także wstąpienie do Światowej Organizacji Handlu, ale na korzystnych zasadach, odpowiada Jednej Rosji, przy czym zasady te należy interpretować zgodnie z ogólnym założeniem, że wszystko ma być dobre dla Rosji bez względu na ewentualne interesy partnerów. (Choć tu można przy okazji zapytać, czy nie jest to przypadkiem wyłącznie chęć uchronienia się od marginalizacji i izolacji).

Jedna Rosja podkreśla także bardzo mocno siłę państwa, rozumianą w kategoriach militarnych i ekonomicznych, będącą główną gwarancją bezpieczeństwa i rozwoju, nie mówiąc nic o współpracy międzynarodowej i integracji w tymże celu.

W sumie można powiedzieć, że koncepcja miejsca Rosji w świecie i polityki zagranicznej Jednej Rosji nosi pewne znamiona podejścia konserwatywnego, jako że postrzega Rosję przez pryzmat tradycji oraz nie uwzględnia tak ważnych procesów międzynarodowych, jak integracja, kooperacja, tworzenie i przestrzeganie wspólnych wartości. Nawet w miejscu, w którym program dostrzega globalizację jako element obiektywnej rzeczywistości, nie ma mowy o wpasowaniu się w nią dla wspólnych korzyści, a raczej o zagrożeniach, jakie z sobą niesie.

Na koniec, niejako na marginesie, można zauważyć, że program Jednej Rosji w zakresie stosunków międzynarodowych w ogóle jest dość słabo zainteresowany polityką zagraniczną i w gruncie rzeczy niewiele miejsca jej poświęca.

3. Liberalno-Demokratyczna Partia Rosji

LDPR jest partią otwarcie nacjonalistyczną, stąd szukać w jej programie będziemy elementów narodowo-konserwatywnej wersji konserwatyzmu. I łatwo je znajdziemy, tym bardziej że program tej partii w sferze międzynarodowej jest znacznie bardziej rozbudowany niż programy innych ugrupowań politycznych. Można nawet twierdzić, że LDPR buduje swą tożsamość ideową, w dużej mierze posługując się właśnie problematyką międzynarodową, szczególnie w kontekście miejsca Rosji w świecie.

Zacząć można od percepcji świata, pełnej niebezpieczeństw i wrogów, pozbawionej elementu wzajemnie korzystnej współpracy i innych pozytywnych tendencji. *Manifest LDPR* ujmuje rzecz w sposób następujący:

Kaukasky terroryści przygotowują nowe akty terroru, podburzają narody do narodowej i religijnej wrogości. Niepowodzenia prześladują nas w bliskiej zagranicy: zdobycie władzy przez proamerykańskich liderów na Ukrainie i w Gruzji znacząco osłabiło nasze pozycje naprzeciw [в противостоянии] NATO i pozwoliło stworzyć w bliskości rosyjskich granic „kordon sanitarny”, odgradzający Rosję nową „żelazną kurtyną z pomarańczowym frędzelkiem”. Zjednoczony Zachód coraz bliżej przysuwa swoje wojska do granic Rosji, zaciskając na jej gardle obrozę NATO, a jednocześnie obłudnie obwiniając nas o ambicje imperialne³ [tłum. M.C.].

Odpowiedzią na taką sytuację jest sformułowany bardziej szczegółowo w programie partii, przyjętym przez jej zjazd 13 grudnia 2005 roku⁴, postulat odtworzenia rosyjskiego mocarstwa w granicach byłego ZSRR. Nie ma tu mowy o interesach innych krajów i ich ludności, integracji czy choćby o wzajemnie korzystnej współpracy w duchu liberalnym. Jest za to wyraźne odniesienie do przeszłości, do konieczności powrotu do należnego Rosji statusu. Zwraca się uwagę, że w działalności państwowej należy brać pod uwagę historyczne doświadczenia Rosji imperialnej i Rosji Radzieckiej, jako wskazówki dla bieżącej polityki. LDPR zauważa wprawdzie istnienie innych oprócz rosyjskiej narodowości na obszarze państwa, ale przewiduje dla nich jedynie prawo do zgody na wspólny los z narodem rosyjskim w ramach wielkiego państwa rosyjskiego, stwierdzając, że: „co dobre dla Rosjan to dobre dla całej Rosji. Naród rosyjski należy uznać za kręgosłup jej państwowości”⁵ [tłum. M.C.].

To odnosi się nie tylko do aktualnego stanu rzeczy, czyli Rosji w jej obecnych granicach. Należy także zakładać, że jest to element programu polityki zagranicznej, który implementowany będzie w trakcie ewentualnego odradzania się imperium, a który kwestie narodów i narodowości w tym duchu zamierza rozwiązywać. Zaznaczono bowiem w programie i to, że dążyć należy do „jednoczenia narodów

³ *Манифест Либерально-Демократической Партии России. Мобилизация Воли*; 5 февраля 2005, strona internetowa deputowanego S.N. Abielcewa, www.abeltsev.ru/a/2005/02/01/manifest.html (10.08.2010).

⁴ *Программа Принята XVII съездом ЛДПР 13 декабря 2005 года*; www.ldpr.ru (23.11.2006).

⁵ *Ibidem*.

słowiańskich”⁶, zapewne w tym samym duchu. Widać zatem wyraźnie, że kwestie tożsamości narodowej, historii i egoistycznego rozwoju są podstawowym elementem programu LDPR.

W zakresie bardziej szczegółowej percepcji zagrożeń przez LDPR warto przede wszystkim zwrócić uwagę na termin „etnogeopolityka”, który pojawia się w programie partii. Można to rozumieć jako specyficzny rodzaj geopolityki postrzeganej głównie przez pryzmat narodów i grup etnicznych, ich rozkładu przestrzennego i wzajemnych stosunków. Podstawową konstatacją jest to, że „złoty miliard”, czyli zachodnio-chrześcijańska cywilizacja, posiada większość bogactw i przywilejów tego świata, co ma negatywny wpływ na inne cywilizacje i resztę mieszkańców planety. Następnie zauważa się, że wokół Rosji powstaje blokada geopolityczna i Rosja poddana jest rozlicznym naciskom, łącznie z pretensjami terytorialnymi. Taka skrajnie negatywna percepcja świata wynika z konserwatywnej w swej naturze podejrzliwości w stosunku do innych podmiotów stosunków międzynarodowych, podlanej głębokim szowinizmem narodowym.

Świat postrzegany jest więc w kategoriach walki narodów i ciągłego zagrożenia samego istnienia i tożsamości narodu rosyjskiego. „Swą misję LDPR widzi w przeciwstawieniu się staraniom zniszczenia Rosji jako jądra samoistnej wschodnio-chrześcijańskiej cywilizacji”⁷ [tłum. M.C.]. To wyraźnie narodowo-konserwatywna wizja świata. Nie ma w niej miejsca na integrację i wzajemnie korzystną współpracę oraz konsensualne lub kooperatywne podejście. Jest globalna i regionalna konkurencja, a nawet konfrontacja i konieczność jak najszybszego zjednoczenia byłego ZSRR.

Takie podejście rodzi również konkretne propozycje, jak np. dokonania przeglądu traktatów rozbrojeniowych oraz form stosunków z innymi państwami i takimi organizacjami, jak Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO), UE, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) czy Rada Europy. Sugeruje się, że traktaty te i stosunki są dla Rosji niekorzystne i należy je stanowczo zrewidować, oczywiście bez uwzględniania interesów drugiej strony. Z innych konkretnych spraw LDPR postuluje także likwidację, za pomocą militarnego uderzenia prewencyjnego, baz terrorystycznych na Bliskim Wschodzie i w Afganistanie.

Mocne odwołanie do siły i gotowość do jej użycia także zbliża LDPR do konserwatyzmu, który, jak wspomniano, uważa siłę z konkret, który może być skuteczny w przeciwieństwie do dyplomacji czy też organizacji międzynarodowych. *Notabene* zauważamy tu szczególne podobieństwo do amerykańskiego neokonserwatyzmu, wyrażonego w zakresie praktyki stosunków międzynarodowych wykształceniem się i stosowanie tak zwanej „doktryny Busha”⁸.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Por. np. W. Szymborski, *Doktryna Busha*, Bydgoszcz 2004.

4. Blok Rodina

W swoim programie powstałym w 2002 roku⁹ partia Rodina kładzie szczególny akcent na rozwój wewnętrzny kraju, szczególnie w kontekście regionalnym. Jej zainteresowanie stosunkami międzynarodowymi jest wobec tego niezbyt wielkie, ale oczywiście istnieją odniesienia i do nich.

Za najbardziej podstawowe hasło mówiące o jej stosunku wobec świata można uznać zauważenie faktu, że współczesna cywilizacja to cywilizacja konsumpcyjna, w której zamierają wartości i która prowadzi do degeneracji oraz szeregu groźnych zjawisk, poczynając od zagrożeń ekologicznych poprzez rozprzestrzenianie się terroryzmu do proliferacji broni masowego rażenia. Mamy więc do czynienia z globalnym kryzysem, w którym Rosja jest zagrożona różnorodnymi procesami zewnętrznymi, mającymi wpływ na sytuację wewnętrzną.

Nieco bardziej szczegółowo widzi świat program Bloku Rodina¹⁰, w którym czytamy o zagrożeniach narodowego bezpieczeństwa. Z zewnętrznych zagrożeń wymieniana jest politykę USA, Chin, Japonii i innych krajów, także islamskich, która ma na celu osłabienie Rosji i kontrolowanie jej. Zagrożenia zewnętrzne to zatem główna perspektywa, jaką przyjmuje ta partia, patrząc na świat, co ma wyraźną konotację z podejściem narodowo-konserwatywnym, tym bardziej że wielokrotnie podkreśla się patriotyzm jako najważniejszą rzecz, jaką promuje partia.

Proponując integrację z Białorusią i innymi krajami WNP, nie ma Rodina jednak chyba na myśli działań o charakterze równoprawnym, ponieważ stałoby to w sprzeczności z postulatem uwzględniania w pierwszej kolejności interesów Rosji, który przewija się bardzo zdecydowanie przez program partii. Należy zatem wnosić, że owa integracja to niedokładnie to samo, co znamy z Europy Zachodniej, a raczej propozycja stopniowego przyłączania kolejnych obszarów do Rosji.

W słabo zarysowanym programie międzynarodowym Rodiny dostrzegamy zatem wyraźne skrzywienie w kierunku narodowego-konserwatyizmu. Są to podstawowe sprawy związane z negatywną i podejrzliwą percepcją otoczenia międzynarodowego oraz dość wyraźna odmowa równoprawnego i partnerskiego traktowania innych krajów.

5. Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej

Komuniści z natury rzeczy są jak najdalej od konserwatyizmu, ponieważ idea komunistyczna w swym zasadniczym zrębie ma charakter progresywny, chce zmienić zastaną rzeczywistość, na inną, lepszą, deklaruje przy tym, że wie, jak ten lepszy świat

⁹ Программа Политической партии „Родина”, Принята Съездом 8 сентября 2002 года. Изменения и дополнения внесены Третьим Внеочередным Съездом 15 февраля 2004 года; www.rodina.ru (23.11.2006).

¹⁰ Программа блока „Родина”; www.rodina.ru (23.11.2006).

ma wyglądać. Ma więc w sumie charakter idealistyczny, nawet jeśli utrzymuje, że ów ideał odkryty został metodami naukowymi.

W niektórych jednak aspektach konkretne partie komunistyczne mogą mieć podobne zdanie jak konserwatyści, nawet jeśli wychodzą z innych przesłanek. Daje się to zauważyć i w problematyce związanej ze stosunkami międzynarodowymi, choć akurat w przypadku KPRF¹¹ program w tym zakresie nie jest zbyt wyraźny. (W ogóle jest to raczej ogólny manifest ideologiczny uzupełniony programem operacyjnym, mniej przypomina szczegółowy program partii, który winien względnie dokładnie pokazywać poglądy w różnych kwestiach).

Do elementów zbliżających KPRF do konserwatyizmu, choć raczej w sensie metody konstruowania programu, należy niewątpliwie zaliczyć zdecydowane zwrócenie się do przeszłości i poszukiwanie w niej wskazówek do działania. Partia nie chce w gruncie rzeczy budować niczego nowego, jej idealizm jest regresywny, ponieważ dąży do odtworzenia stanu byłego. Uważa, że realizacji interesów kraju, a przede wszystkim jego ludności nie zapewnią żadne nowoczesne koncepcje polityczne, takie jak integracja, kooperacja, koegzystencja, zbiorowe bezpieczeństwo, lecz stary, aczkolwiek „odnowiony Związek narodów radzieckich”¹². Potęgą tego tworu zapewniła mu bezpieczeństwo i dobrobyt, należy więc do niego powrócić.

Oczywiście nie można mówić, że KPRF jest partią konserwatywną, lecz w swej wizji stosunków międzynarodowych, wychodząc z innych przesłanek, podchodzi podobnie do głównych zasad kształtujących politykę zagraniczną; polityka ta podporządkowana ma być zatem przywróceniu przeszłości, czyli tego, co było, ponieważ było to najlepsze (co jednoznacznie udowadnia program partii). Ponadto wszechobecne w rosyjskiej myśli dotyczącej polityki zagranicznej poczucie zagrożenia jest także widoczne w programie KPRF. Jest to zresztą oczywiste, zważywszy na kontekst historyczny; radziecka polityka zagraniczna podchodziła zawsze ze skrajną nieufnością do Zachodu, obawiając się go niezmiernie i to nie tylko z pozycji marksistowskiej walki klas oraz rewolucji, ale także z przekonania o głębokim realizmie takiej postawy.

Podsumowanie

Rosyjska polityka zagraniczna jako taka jest i zawsze była konserwatywna, ponieważ postrzega świat w kategoriach siły, interesów państwa oraz poprzez wyeksponowaną percepcję zagrożenia zewnętrznego. W tym względzie niewiele się zmieniło i Rosja bardzo różni się od innych państw wysokorozwiniętych, które, owszem, dostrzegają niebezpieczeństwa, ale jednocześnie bardzo mocno akcentują potrzebę współzależności międzynarodowej, tworzenia struktur integracyjnych oraz realizowania koncepcji wzajemnie korzystnej współpracy według logiki gry o sumie niezerowej. Tymczasem rosyjska wizja świata to przede wszystkim polityka siły, przymusu, rów-

¹¹ *Программа Партии*; www.kpfr.ru (23.11.2006).

¹² *Ibidem*.

nowagi sił i gry o sumie zerowej, a także skrajnego braku zaufania oraz niechęci do równoprawnych stosunków.

Konserwatyzm objawia się zatem zarówno w metodzie i głównych elementach percepcji świata, jak też i w konkretnych kwestiach, o czym wspomniano powyżej. Ponadto warto zaznaczyć, jak mocno podkreślane są kwestie honoru narodowego i prestiżu państwa, do których rosyjska polityka zagraniczna jest bardzo mocno przywiązana. Zapewne najmocniej widać to w cytowanym *Manifeście LDPR*:

Мówимы: obecnie Кремл [...] ма за ма́ло амби́ци империа́льных. Не хчемы видzieć глoвы па́ństwa заклопотане́й и знузо́ней. Не по́доба нам się киеды го по́блaзливие поклепу́я по ра́мениу. Не зычу́мы му ло́су Мико́ла́я II, Горбачо́ва и биа́ловеских здражо́в О́чужи́ны. В глoвие па́ństwa ро́сы́йского хчемы видzieć гвара́нта же́й наро́дowej по́те́ги¹³ [tłum. M.C.].

Bibliografia

Манифест Либерално-Демократической Партии России. Мобилизация Воли, 5 luty 2005; strona internetowa deputowanego S.N. Abielcewa, www.abeltsev.ru/a/2005/02/01/manifest.html (10.08.2010).

Предвыборная программа Политической партии „Единая Россия”, Утверждена 20 сентября 2003 года на III Съезде Всероссийской политической партии „Единство и Отечество” – „Единая Россия”; Jedna Rosja 2006, www.edinros.ru (23.11.2006).

Программа Политической партии „Родина”, Принята Съездом 8 сентября 2002 года. Изменения и дополнения внесены Третьим Внеочередным Съездом 15 февраля 2004 года; Rodina 2006, www.rodina.ru (23.11.2006).

Программа, Принята XVII съездом ЛДПР 13 декабря 2005 года; LDPR 2005, www.ldpr.ru (23.11.2006).

Программа блока „Родина”; Rodina 2006, www.rodina.ru (23.11.2006).

Программа Партии; KPRF 2006, www.kprf.ru (23.11.2006).

Summary

The paper deals with the question: how much of the conservative idea we can find in the ideology of modern political parties in Russia. It is of course very vast field of interest, therefore there are some limitations that confine the certain subject. Firstly, we deal with the issues of foreign policy addressed by the parties' programs. Secondly, we deal with main parties only, namely parliamentary parties as of 2006. Thirdly, we deal only with parties' main ideological documents that state their main views. The analysis that is being processed according to that scheme gives us the impression that the bit of the conservatism exist in every mentioned party's thinking. This is mainly in the view of the world as a grim place with dangers surrounding the country, where only the power matters. All the programs, varying of course to some extent, avoid modern paradigm of integration with mutual benefit. Instead there is a notion of domination of powers and zero-sum game as main features of nowadays international relation. Additionally, communists' program proposes the restora-

¹³ *Манифест Либерално-Демократической Партии России...*

tion of the Soviet Union, which is quite conservative as a method of looking to the past in search of lost ideal.

Nota o autorze

Marek Czajkowski – absolwent Instytutu Nauk Politycznych UJ, adiunkt w Katedrze Stosunków Międzynarodowych i Polityki Zagranicznej INPiSM UJ. Zajmuje się głównie problematyką związaną z bezpieczeństwem międzynarodowym oraz problematyką wschodnioznawczą. Najważniejsze prace: monografia *Rosja w Europie*, artykuły: *Perspektywy zapotrzenia krajów Unii Europejskiej w gaz ziemny z Rosji*; *Rosja i amerykańska tarcza przeciwrakietowa*; *Miejsce UE w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej – uwarunkowania, założenia, pola konfliktu, obszary współpracy*; *Przemiany systemu politycznego w Rosji na tle światowych trendów ewolucji systemów politycznych*; *Destabilizacyjna rola Federacji Rosyjskiej w przestrzeni poradzieckiej ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu gruzińsko-rosyjskiego*; prace redagowane: *Stanowisko UE wobec Polski i jej sąsiadów w przededniu poszerzenia* (współredaktor prof. dr hab. Erhard Cziomer); *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec państw członkowskich WNP* (współredaktor prof. dr hab. Erhard Cziomer); rozdziały w podręcznikach: *Polityka bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej*, *Konstytucja i system polityczny Federacji Rosyjskiej* (*Rosjznawstwo*, red. Lucjan Suchanek); *Nowy międzynarodowy ład polityczny w dobie globalizacji*, *Pozycja Rosji i Wspólnoty Niepodległych Państw* (*Międzynarodowe stosunki polityczne*, red. Erhard Cziomer).